

Справа «Кабулов проти України» ("Kaboulov v. Ukraine" 41015/04)¹

У рішенні, ухваленому 19 листопада 2009 року у справі *«Кабулов проти України»*, Суд постановив, що:

- не було порушено ст. 2 Конвенції (право на життя);
- було порушено ст. 3 Конвенції (нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження);
- мало місце порушення ч. 1, 2, 4 і 5 ст. 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність);
- мало місце порушення ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб юридичного захисту) ;
- було порушено ст. 34 Конвенції (індивідуальні заяви).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 5 000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявник – Амір Кабулов, 1979 р. н., є громадянином Казахстану і на час розгляду справи знаходився під вартою в установі попереднього ув'язнення в Україні.

У червні 2003 року в Казахстані заявник у порядку заочного судового розгляду був обвинувачений у вчиненні вбивства. Державні органи Казахстану видали ордер на міжнародний розшук п. Кабулова. У Казахстані за вбивство, вчинене за обтяжуючих обставин, призначається смертна кара.

23 серпня 2003 року о 9 год. 20 хв. п. Кабулов був заарештований державними органами України і від того часу знаходиться під вартою в Україні. У протоколі про затримання було зазначено, що п. Кабулов заарештований за підозрою у вчиненні вбивства. Також було вказано, що він ознайомлений із підставою арешту, але при цьому не зазначалось про конкретний час такого ознайомлення. Спочатку п. Кабулов утримувався у витверезнику, а згодом був доставлений до відділу міліції, де перебував до 13 вересня 2004 року (день винесення ухвали суду про застосування до нього як запобіжного заходу взяття під варту). Підставою для взяття під варту був ордер на міжнародний розшук п. Кабулова, а також потреба у подальшій його екстрадиції до Казахстану.

У вересні 2004 року державні органи Казахстану із запевненням, що п. Кабулов не підлягатиме смертній карі в їхній країні і що його права та законні інтереси будуть захищені, звернулися до Генерального прокурора України з проханням видати п. Кабулова їхній державі. Державні органи України погодились на екстрадицію.

У період із жовтня до грудня 2004 року адвокат і матір заявника декілька разів оскаржували його взяття під варту та рішення про екстрадицію, проте результати цих оскаржень і досі залишаються невідомими.

Зміст рішення Суду

Заявник скаржився на незаконність свого арешту, а також на те, що він не мав можливості оскаржити його і отримати компенсацію за його незаконність. Пан Кабулов стверджував, що екстрадиція до Казахстану загрожувала його життю, добробуту і перешкоджала праву на справедливий судовий розгляд. Крім цього, він скаржився на те, що державні органи України чинили на нього тиск з метою відкликання поданої ним до Суду заяви. При цьому він посилався на ст. 2, ст. 3, ч. 1, 2, 3 і 4 ст. 5, а також на ст. 6, 13 і 34 Конвенції.

Пан Кабулов, зазначаючи, що у разі екстрадиції йому загрожувала би смертна кара, скаржився на порушення ст. 2 Конвенції. Суд вказав, що у період із 2007 до 2008 року в Казахстані не було застосовано жодної смертної кари і всі призначені смертні вироки були замінені довічним ув'язненням. Більше того, у Казахстані був введений мораторій на смертну кару, котрий був продовжений національним законом у 2004 році. До того ж, державні органи Казахстану запевнили Україну в тому, що заявник не підлягатиме смертній карі. Отож, Суд вирішив, що не було порушення ст. 2 Конвенції, оскільки насправді не існувало реальної загрози застосування покарання у вигляді смертної кари у випадку, якби п. Кабулов був усе-таки виданий Казахстану.

Також заявник скаржився на порушення ст. 3 Конвенції, зокрема на те, що у разі екстрадиції існувала загроза протиправного поводження з ним державними органами Казахстану. Суд проаналізував доповіді різноманітних міжнародних і національних організацій про стан дотримання Казахстаном прав людини, в яких описані численні випадки катування, протиправного поводження з особами, які утримуються під вартою, щоденних побоїв і застосування сили правоохоронними органами цієї держави до осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів. Автори згаданих доповідей звертали увагу на неналежний рівень умов тримання під вартою, зокрема на: переповненість в'язниць, погане харчування, наявність захворювань, які не лікуються. Беручи до уваги те, що державні органи Казахстану не подали ніяких доказів, достовірних джерел чи звітів, котрі би спростовували вищезазначені твердження, Суд дійшов висновку, що п. Кабулов міг би піддатися ризику протиправного поводження з ним. Суд вказав, що вищезгадані доповіді свідчать про те, що схожа ситуація стосується кожного, хто утримується під вартою в Казахстані. Тому Суд вирішив, що якби державними органами України п. Кабулов був виданий Казахстану, це призвело би до порушення ст. 3 Конвенції.

Також заявник стверджував про порушення ст. 13 Конвенції, яке, на його думку, полягало у відсутності ефективного засобу судового захисту для оскарження його екстрадиції. Суд дослідив, що від імені п. Кабулова було подано декілька позовів із оскарженням такої екстрадиції. Всі вони виявилися безрезультатними, оскільки суди відмовлялися їх розглядати з огляду на непідсудність. Крім того, Суд взяв до уваги національне законодавство і практику, включаючи Постанову Пленуму Верховного Суду України від жовтня 2004 року, в яких встановлювались обмеження щодо перегляду законності запитів державних органів інших країн про тримання під вартою до моменту екстрадиції. Суд дійшов висновку, що заявник не мав можливості використати своє право на ефективний засіб судового захисту в національних органах, за допомогою котрого він міг би оскаржити екстрадицію з огляду на існування загрози протиправного поводження з ним після повернення до Казахстану. Тому, Суд вирішив, що з цих підстав було порушено ст. 13 Конвенції.

Далі п. Кабулов заявляв, що було порушено ст. 6 Конвенції: у випадку його екстрадиції у нього не було би можливості здійснити право на справедливий судовий розгляд. Суд не має сумнівів у тому, що державні органи України виконують рішення Суду, тому дійшов висновку, що немає потреби досліджувати гіпотетичне питання стосовно того, що якби п. Кабулов був все-таки виданий Казахстану, то мало би місце порушення ст. 6 Конвенції.

Заявник скаржився на порушення ч. 1 ст. 5 Конвенції, зокрема на незаконність свого арешту. Суд проаналізував два окремі періоди, коли п. Кабулов утримувався під вартою: перший – від 23 серпня 2004 року до 13 вересня 2004 року (тобто до дати прийняття судового рішення про санкціонування тримання під вартою заявника з огляду на його подальшу екстрадицію) і другий – після винесення судом такого рішення.

Стосовно першого періоду тримання під вартою п. Кабулова Суд зазначив, що національні органи влади вказали на низку причин, через які його було заарештовано: по-перше, він знаходився у громадському місці в стані алкогольного сп'яніння, внаслідок чого виникла необхідність направити його у витверезник; а, по-друге, він підозрювався у вчиненні злочину і був доставлений у відділ міліції задля встановлення його особи. Проте державні органи України не вказали на жодну конкретну підставу для продовження строку тримання під вартою п. Кабулова. Більше того, навіть припускаючи, що справжньою причиною тримання його під вартою протягом першого періоду була подальша екстрадиція, Суд нагадав, що законодавство України не передбачає відкритої та чіткої процедури екстрадиції. Отож, тримання під вартою заявника протягом першого періоду було несумісним із вимогами ч. 1 ст. 5 Конвенції.

Стосовно другого періоду тримання під вартою (зокрема після прийняття 13 вересня 2004 року судового рішення про санкціонування

тримання під вартою) Суд дійшов висновку, що тут також мало місце порушення ч. 1 ст. 5 Конвенції. Суд обґрунтував це тим, що законодавство України не передбачає відкритої й чіткої процедури екстрадиції, наявність якої дозволяє запобігати свавільному триманню під вартою до моменту екстрадиції.

Заявник скаржився на порушення ч. 2 ст. 5 Конвенції, зокрема на те, що його не було повідомлено про причини арешту. Суд зазначив, що єдиний документ, на який посилалися державні органи України з метою довести те, що п. Кабулова було повідомлено про причини арешту, – це протокол про його (перше) затримання. Однак цей документ не містить конкретного часу чи дати, коли заявника було повідомлено про причини арешту. Суд визнав, що не було жодної достовірної вказівки на те, чи у період від 23 серпня до 13 вересня 2004 року п. Кабулова взагалі повідомляли про причини його арешту. Тому Суд дійшов висновку про порушення ч. 2 ст. 5 Конвенції.

Пан Кабулов також скаржився на порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції. Воно полягало, на його думку, полягало в тому, він не мав можливості оскаржити рішення про продовження строку тримання під вартою. Суд зауважив, що з жовтня 2004 року п. Кабулов подав декілька безуспішних заяв про перегляд законності продовження строку тримання під вартою. Однак ці його заяви про звільнення з-під варти не розглядалися. Суд нагадав, що він вже виявив відсутність у законодавстві України ефективної та відкритої процедури оскарження законності тримання особи під вартою до моменту екстрадиції. Отож, Суд вирішив, що мало місце порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції.

Крім того, заявник посилався на ч. 5 ст. 5 Конвенції і вважав, що її було порушено через те, що йому не було виплачено компенсацію за незаконне тримання під вартою. Суд відзначив, що п. Кабулов утримувався під вартою у відповідності до національного законодавства і згідно із законодавством України не мав права на компенсацію.

Також заявник стверджував про порушення ст. 34 Конвенції, пояснюючи це тим, що існували наступні перешкоди для реалізації його права на індивідуальне звернення: 3 вересня 2008 року Суд отримав від п. Кабулова листа, в якому вказувалося про те, що він хоче відкликати свою заяву, що була раніше подана до Суду; при цьому адвокат заявника зазначив, що лист про відкликання цієї заяви був написаний п. Кабуловим у зв'язку із тиском на нього державних органів України. Разом із цим листом до Суду також надійшов лист від начальника в'язниці (де утримувався заявник), в якому зазначалося, що державним органам України відомий зміст листа п. Кабулова, який хоче відкликати свою заяву. Суд наголосив на тому, що коментування державними органами України листа заявника до Суду є неприпустимим. Тому Суд дійшов висновку, що це суперечило ст. 34 Конвенції.